

تعیین سطح سرمایه اجتماعی مدیران آموزش عالی کشور بر مبنای الگوی دانشگاه هاروارد (نمونه موردی: مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی)

دکتر کریم حمدي
دانشیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات
دکتر احمد حدادیان
استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه (مسئول مکاتبات)
dr.haddadian@gmail.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: در عصر حاضر مدیران برای توسعه، در عین حال که به سرمایه‌های اقتصادی، فیزیکی و انسانی توجه می‌نمایند، باید نظر خود را بیشتر به سرمایه اجتماعی معطوف نمایند، زیرا بدون این سرمایه استفاده از دیگر سرمایه‌ها به طور بهینه انجام نخواهد شد. با توجه به اهمیت موضوع هدف این پژوهش، تعیین سطح سرمایه اجتماعی مدیران آموزش عالی کشور بر مبنای الگوی دانشگاه هاروارد می‌باشد.

روش پژوهش: پژوهش ذیل از لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش توصیفی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی می‌باشند که با توجه به تعداد مدیران مذکور و با توجه به ضوابط نمونه‌گیری بر مبنای جدول مورگان تعداد 360 نفر از مدیران ارشد، پایه و میانی به عنوان نمونه مورد پژوهش بر اساس روش نمونه‌گیری طبقه‌ای- تصادفی انتخاب شدند.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان می‌دهد که سطح مولفه مشارکت سیاسی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در میان مدیران در رتبه نخست و رهبری مدنی در رتبه انتهایی قرار دارند.

نتیجه‌گیری: مهمترین نتایج حاصل از اجرای این پژوهش عبارتند از: ضرورت افزایش سطح اعتماد در میان مدیران از طریق ایجاد شبکه‌های علمی و تخصصی مدیریت، برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و بلند مدت ویژه مدیران جهت شناخت اهمیت سرمایه اجتماعی، گذر از حسابداری سنتی و توجه به حسابداری جدید در جهت تعیین میزان سرمایه‌های مادی و معنوی دانشگاه‌ها، به کارگیری شیوه‌های جدید تشویق و تنبیه و ارتقای جایگاه سازمانی با تدوین شاخص‌های جدید عملکردی بر مبنای میزان افزایش سطح سرمایه اجتماعی.

واژگان کلیدی: سرمایه، سرمایه اجتماعی، مدل هاروارد، مدیران آموزش عالی

مقدمه

از فرد محوري در توسعه به روابط اجتماعي، حرکت تدريجي از اندازه‌گيري کمي اجتماعي به اندازه‌گيري‌هاي کيفي، دگرگون شدن رابطه اقتصاد به ديگر حوزه‌هاي علوم اجتماعي. (سيبر و ديگران، 2001)

اما در مجموع پژوهشگران مختلف سرمايه اجتماعي را به گونه‌هاي مختلفي تعريف کرده اند: يکي از تعاريف مطرح اين است که سرمايه اجتماعي مجموعه هنجارهاي موجود در سيستم‌هاي اجتماعي مي‌باشد که موجب ارتقاي سطح همکاري اعضاي آن جامعه گردیده و سبب پايين آمدن سطح هزينه‌هاي تبادلات و ارتباطات مي‌گردد. بر اساس اين تعريف، مفاهيم نظير جامعه مدني و نهادهاي اجتماعي نيز داراي ارتباط مفهومي نزديکي با سرمايه اجتماعي مي‌گردند. (آدلر 1999)

سرمايه اجتماعي عمدتاً مبتني بر عوامل فرهنگي و اجتماعي بوده و شناخت آن به عنوان یک نوع سرمايه چه در سطح مديريت کلان توسعه کشورها و چه در سطح مديريت سازمان ها و بنگاه‌ها مي‌تواند شناخت جديدي را از سيستم‌هاي اقتصادي- اجتماعي ايجاد کرده و مديران را در هدايت بهتر سيستم‌ها ياري کند. (بهرامي 1381)

تعريف سرمايه اجتماعي

تعريف رايج سرمايه اجتماعي در جريان اصلي جامعه‌شناسي آمريکايي- بويژه در روايت کارکردگريانه آن- عبارت است از روابط دو جانبه، تعاملات و شبکه‌هايي که در ميان گروه‌هاي انساني پديدار مي‌گردند و سطح اعتمادي که در ميان گروه و

نخستين بار در اثر کلاسيک (جين جاکوب) مرگ و زندگي شهرهاي بزرگ آمريکايي (1961) به کار رفته است که در آن توضيح داده شده، شبکه‌هاي اجتماعي فشرده در محدوده‌هاي حومه قديمي و مختلف شهري، صورتي از سرمايه اجتماعي را تشکيل مي‌دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خياباني و ديگر تصميم‌ها در مورد بهبود کيفيت زندگي، در مقايسه با عوامل نهادهاي رسمي مانند نيروي حفاظتي پليس و نيروهاي انتظامي، مسئوليت بيشتري از خود نشان مي‌دهند. رابرت پاتنام دانشمند علوم سياسي، نفر دومي بود که بحثي قوي و پر شور را در مورد سرمايه اجتماعي و جامعه مدني هم در ايتاليا و هم در ايالات متحده بر انگيخت.

(الويري 1384) سرمايه اجتماعي از مفاهيم نو پديد در حوزه مطالعات اقتصادي و اجتماعي در سطح جهان و در داخل کشور است. توجه نظريه پردازان توسعه به سرمايه اجتماعي از نشانه‌هاي تحول در نظريه‌هاي توسعه است که شايد بتوان به وجوهي از آن به شرح زير اشاره کرد:

خروج از ديره یکسويه نگري‌هاي اقتصادي و مادي توسعه و ورود به مرحله‌اي نو از توجه يافتن به ابعاد غير اقتصادي توسعه (پس از توجه به وجوه انساني، فرهنگي، اخلاقي و معنوي) گسترش دامنه شموليت سرمايه و افزوده شدن سرمايه اجتماعي به زمري سرمايه‌هايي که تا کنون محدود به سرمايه‌هاي فزيکي، مالي و انساني بود. جهتيابي نگاه‌ها

سرمایه اجتماعی مانند اشکال دیگر سرمایه مولد است و دستیابی به هدف‌های معین را که در نبودن آن دست یافتنی نخواهد بود امکان‌پذیر می‌سازد. سرمایه اجتماعی مانند سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی کاملاً تعویض‌پذیر نیست. اما نسبت به فعالیت‌های بخصوصی تعویض‌پذیر است. شکل معینی از سرمایه اجتماعی که در تسهیل کنش‌های معینی ارزشمند است ممکن است برای کنش‌های دیگر بی‌فایده یا حتی زیان‌آور باشد. سرمایه اجتماعی نه در افراد و نه در ابراز فیزیکی تولید قرار دارد. (عراقی و یقین لو، 1383)

سرمایه اجتماعی را به سادگی می‌توان به عنوان وجود مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی تعریف کرد که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان‌شان مجاز است در آن سهم هستند. مشارکت در ارزش‌ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی‌گردد، چرا که این ارزش‌ها ممکن است ارزش‌های منفی باشد. این نکته را می‌توان به کمک یک مثال ساده توضیح داد. جنوب ایتالیا منطقه‌ای از جهان است که تقریباً به طور همگانی به عنوان منطقه بی‌بهره از سرمایه اجتماعی و اعتماد متقابل شناخته شده است این بدان معنی نیست که در آنجا هنجارهای اجتماعی قوی و استواری وجود ندارد. بلکه رشد ارزش‌های منفی در درون دایره کوچک مافیایی ایتالیا، فقط در همان محدوده کاربرد دارد. بدیهی است چنین هنجارهایی به ارتقای همکاری اجتماعی کمکی نکرده و برای جامعه و دولت و توسعه اقتصادی نتایج منفی به بار آورده است. برعکس هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی

جماعت خاصی به عنوان پیامد تعهدات و هنجارهایی پیوسته با ساختار اجتماعی، یافت می‌شود. (علاقیند 1384)

در مقابل جامعه‌شناسی اروپایی این مفهوم را در بررسی این موضوع به کار می‌گیرد که چگونه تحریک پیوندهای مربوط به شبکه‌های اجتماعی، سلسله مراتب اجتماعی و قدرت تمایز یافته را تقویت می‌کند. با وجود این، نکات مشترک این دو دیدگاه در مورد سودمندی سرمایه اجتماعی در افزایش برخی ویژگی‌ها مانند آموزش، تحریک اجتماعی، رشد اقتصادی، برتری سیاسی و نیروی زیست اجتماع است. (پروساک و کوهن 2001)

به طور کلی از سرمایه اجتماعی تعاریف مختلفی ارائه گردیده است یکی از تعاریف مطرح این است که سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه گردیده است و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد. (فوکویاما 1379)

به عبارت دیگر سرمایه اجتماعی را می‌توان حاصل روابط مثبتی در جامعه دانست و آن را به مجموع منابعی که در ذات روابط سازمان اجتماعی به وجود می‌آیند و زندگی اجتماعی را مطلوبتر می‌سازند، اطلاق کرد. سرمایه اجتماعی با کارکردش تعریف می‌شود. سرمایه اجتماعی یک شی واحد نیست بلکه انواع چیزهای گوناگونی است که دو ویژگی مشترک دارند: همه آنها شامل جنبه‌ای از یک ساخت اجتماعی هستند و کنش‌های معین افرادی را که در درون ساختار هستند تسهیل می‌کنند.

Archive of SID

کنشگران منفرد و هم به انتقال در سطح خرد به کلان بدون بسط جزئیات اجتماعی - ساختاري که از طریق آنها این انتقال به وقوع می‌پیوندد کمک می‌کند:

- (1) تعهدات و انتظارات؛
- (2) ظرفیت بالقوه اطلاعات؛
- (3) هنجارها و ضمانتهای اجرایی موثر؛
- (4) روابط اقتدار؛
- (5) سازمان انطباق‌پذیر؛
- (6) سازمان تعهدی. (کاتز و هی لی 2001)

ویژگی‌های مدیران ایجاد کننده سرمایه اجتماعی

مدیرانی که باعث افزایش سرمایه اجتماعی در سازمان می‌گردند، دارای خصوصیات ویژه‌ای هستند که در ذیل به برخی از آنها به صورت خلاصه اشاره می‌گردد:

- (1) بیشتر روحیه همکاری و هدایت کردن دارند تا نقش کنترل کننده: سازمان سرمایه اجتماعی، به منزله یک شایستگی سازمانی، به فراهم بودن بستری نیاز دارد که افراد به فعالیت درروشهایی ترغیب شوند که آن فعالیتها به خلق، نگهداری و بسط شبکه‌ها بینجامد. کنترل یا آزاد گذاشتن کارکنان، ضد و نقیض به نظر می‌آید. به این تناقض «تناقض توانمندسازی» می‌گویند؛ به این معنا که مدیران یا کناره‌جویی می‌کنند یا به افرادی تبدیل می‌شوند که درهرکاری دخالت می‌کنند. لذا کسانی که با آغوش باز به استقبال چنین تناقضی می‌روند و آن را با شناخت خوب به کار می‌گیرند، به رهبرانی موفق تبدیل می‌شوند که می‌آموزند چگونه سرمایه اجتماعی را در قالب یک شایستگی سازمانی پدید آورند. (علوی 1380)

می‌کنند اساساً باید شامل سجایایی از قبیل صداقت، ادای تعهدات و ارتباطات دو جانبه باشد. واضح است که هنجارهایی که تولید سرمایه اجتماعی می‌کنند تقسیم پذیرند. یعنی می‌توانند تنها میان گروه محدودی از مردم از همان اجتماع مشترک باشند و نه در میان دیگران. در حالی که سرمایه اجتماعی در همه جوامع وجود دارد اما می‌تواند به طرق مختلف توزیع گردد. (کلمن 1377)

تشکیل گروه‌های موفق در نبود سرمایه اجتماعی با استفاده از انواع مکانیسم‌های مشارکتی رسمی مانند قرار دادهای، نظام سلسله مراتب، اساسنامه‌ها، نظامنامه‌ها و مانند آن کاملاً امکان‌پذیر است اما در هنجارهای غیررسمی به طرز فوق‌العاده‌ای هزینه بده بستانهایی را که مستلزم این نوع مکانیسم‌هاست، کاهش داده و تحت شرایط معینی می‌تواند به میزان بالاتری سازگاری‌های گروهی را تسهیل کند. جامعه مدنی که در سال‌های اخیر به طور قابل توجهی کانون توجه نظریه‌پردازی‌های مردم‌سالاری بوده است، در مقیاس وسیعی محصول «سرمایه اجتماعی» است، هر چند که از جهات معین و مهمی کاملاً با آن همخوانی نداشته است. (الویری 1384)

شکل‌های مختلف سرمایه اجتماعی

کارکردی که به وسیله مفهوم «سرمایه اجتماعی» مشخص می‌شود ارزش جنبه‌هایی از ساختار اجتماعی برای کنشگران است که به منزله منابع کنشگران می‌توانند برای تحقق علایق‌شان از آنها استفاده کنند. با تشخیص این کارکرد، جنبه‌های معینی از ساختار اجتماعی مفهوم سرمایه اجتماعی هم در تبیین نتایج مختلف در سطح

الف) مشارکت سیاسی عادی: این نوع مشارکت را می‌توان از تعداد افراد رأی دهنده، میزان مطالعه و حجم خرید روزنامه، اطلاعات شهروندان از مسائل سیاسی و مانند آنها، مورد اندازه‌گیری قرار داد؛

ب) مشارکت سیاسی نقادانه: مطالعات نشان می‌دهد که ممکن است جامعه‌ای از لحاظ مشارکت سیاسی عادی در حد پائینی باشد، اما در عین حال این جامعه از لحاظ مشارکت سیاسی نقادانه در سطح بالایی باشد و افراد در فعالیتهایی مانند راهپیمایی‌ها، تجمع‌ها و غیره حضور فعالی داشته باشند.

3) مشارکت و رهبری مدنی

الف) رهبری مدنی: رهبری مدنی به میزان مشارکت افراد در گروه‌ها، باشگاه‌ها، انجمن‌ها و امور شهر یا مدرسه و نظایر آنها می‌پردازد؛ و این سؤال را که فرد تا چه اندازه در این گروه‌ها و انجمن‌ها، نقش رهبری را ایفا می‌کند، مد نظر قرار می‌دهد؛

ب) مشارکت مدنی: منظور آن است که افراد جامعه تا چه اندازه در انواع گروه‌های گوناگون، از قبیل گروه‌های مذهبی، گروه‌های حرفه‌ای، موسسات خیریه و امثالهم، فعالیت می‌کنند.

4) پیوندهای اجتماعی غیر رسمی

برخی از جوامع و اجتماعات، سعی در توسعه روابط غیر رسمی داشته، و عضویت‌ها و مشارکت‌های غیر رسمی را بیشتر ترجیح می‌دهند. در واقع این بعد به سنجش

2) مثبت اندیشی: این دسته از مدیران همیشه نیمه پر لیوان را می‌بینند، توانایی‌های کارکنان را به جای ناتوانی‌های آنان می‌بینند. به صمیمت با کارکنان و شرکت در بحث‌های پرشور با آنان اعتقاد دارند و به طور خلاصه این مدیران بیشتر نگرش نظریه Y را دارند.

3) پذیرش اشتباهات: این دسته از مدیران آزمون و خطای کارکنان را برای یادگیری به راحتی پذیرفته‌اند که این امر نشان دهنده اعتماد به نفس یک رهبر است که به ایجاد پیوندهای نزدیک تر با کارکنان و همکاران کمک می‌کند.

4) تشویق کارکنان به تسهیم و تشریک ایده‌ها: این دسته از مدیران از نظرها و پیشنهادهای کارکنان استقبال می‌کنند و از این رو، با ایجاد زمینه لازم جهت تسهیل در انجام دادن فعالیتها خواهند شد (الوانی و سید نقوی 1381)

ابعاد سرمایه اجتماعی بر مبنای مدل دانشگاه هاروارد

این گروه مطالعاتی، ابعاد زیر را مورد شناسایی قرار دادند.

1) اعتماد

الف) اعتماد اجتماعی: محور اصلی سرمایه اجتماعی، پاسخ به این سؤال است که آیا شما به سایر افراد اعتماد دارید؟

ب) اعتماد میان نژادهای مختلف: این بعد به این امر می‌پردازد که تا چه حد به افرادی از نژادهای دیگر اعتماد دارید. (الوانی و سید نقوی 1381)

2) مشارکت سیاسی

اهداف پژوهش

هدف كلي: بررسی و اندازه گیری سطح سرمایه اجتماعي در آموزش عالي کشور بر مبناي مدل دانشگاه هاروارد.

اهداف فرعي

- 1) شناسايي سطح مولفه هاي اصلي سرمایه اجتماعي در میان مدیران دانشگاه آزاد اسلامي بر مبناي مدل دانشگاه هاروارد؛
- 2) شناسايي میزان اهمیت مولفه هاي اصلي سرمایه اجتماعي در واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي؛
- 3) ارائه راهکارهاي مناسب براي واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي.

سؤالهاي پژوهش

- با توجه به اهداف پژوهش، پژوهش ذیل در صدد پاسخگویی به سوالات زیر مي باشد:
- 1) سطح مولفه اعتماد از مولفه هاي اصلي سرمایه اجتماعي در مدیران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟
  - 2) سطح مولفه مشارکت سياسي از مولفه هاي اصلي سرمایه اجتماعي در مدیران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟
  - 3) سطح مولفه مشارکت و رهبري مدني از مولفه هاي اصلي سرمایه اجتماعي در مدیران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟
  - 4) سطح مولفه پيوندهاي اجتماعي غير رسمي از مولفه هاي اصلي سرمایه اجتماعي در مدیران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟
  - 5) سطح مولفه بخشش و روحیه داوطلبی از مولفه هاي اصلي

(5) بخشش و روحیه داوطلبی

این بعد به بررسی میزان عضویت و همکاری اعضاي با نهادهاي داوطلبانه و خیریه مي پردازد. (الواني و سيد نقوي 1381)

(6) مشارکت مذهبي

مذهب و دین نقش خیلی مهمي در سرمایه اجتماعي ایفا مي کند؛ افراد بر حسب دین و مذهبي که دارند ممکن است منشأ مشارکت گردند، مانند حضور و فعالیت در امور مساجد، تکایا، کلیساها و اماکن مذهبي.

(7) عدالت در مشارکت مدني

در برخی جوامع، تمایل به سوي افراد متمکن، تحصیلات عالی و نژاد خاصي است و بالعکس در برخی جوامع دیگر افراد فقیر و داراي پایگاه اجتماعي پایین تر در اولویت قرار دادند. از آنجایی که این عوامل در سلامتي جامعه مهم هستند، لذا اندازه گیری میزان تساوي افراد مختلف، در مشارکتهاي اجتماعي، حائز اهمیت است. می توان این بعد را با عواملی از قبیل نژاد، در آمد، تحصیلات مورد بررسی قرار داد.

(8) تنوع معاشرت ها و دوستي ها

اشاره به معاشرت و رفاقت فرد، با طبقات مختلف اجتماعي، نژادها و اقوام و مذاهب و ادیان متفاوت دارد. به عبارتی هر چه فرد با افراد طبقات و گروه هاي متعلق به نژادها و مذاهب گوناگون در ارتباط بوده و با آنها حالت دوستي ایجاد کرده باشد، موجب فزونی سرمایه اجتماعي

(3) سطح مولفه مشارکت و رهبري مدني از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

(4) سطح مولفه پيوندهاي اجتماعي غير رسمي از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

(5) سطح مولفه بخشش و روحيه داوطلبانه از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

(6) مشارکت مذهبي از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي سطح مولفه در حد مطلوب است.

(7) سطح مولفه عدالت در مشارکت مدني از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

(8) سطح مولفه تنوع معاشرت ها و دوستي ها از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟

(6) مشارکت مذهبي از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟

(7) سطح مولفه عدالت در مشارکت مدني از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟

(8) سطح مولفه تنوع معاشرت ها و دوستي ها از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي چگونه است؟

فرضيه هاي پژوهش

(1) سطح مولفه اعتماد از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

(2) سطح مولفه مشارکت سياسي از مولفه هاي اصلي سرمايه اجتماعي در مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي در حد مطلوب است.

جدول 1: آزمون فرضيه اول

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	6.3382	1.79447	.08199		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-32.464	359	.051	-2.66180	-2.8229	-2.5007

شامل كلييه مديران واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي مي باشند که با توجه به تعداد مديران مذکور و با توجه به ضوابط نمونه گيري بر مبناي جدول مورگان تعداد 360 نفر از

روش پژوهش اين پژوهش از لحاظ هدف کاربردي و از نظر روش توصيفي- پيمائشي مي باشد.

جامعه و نمونه آماري

Archive of SID

سطح مولفه اعتماد از مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد ضعیفی قرار دارد. (جدول شماره 1)

مدیران ارشد، پایه و میانی به عنوان نمونه مورد پژوهش بر اساس روش نمونه گیری طبقه ای- تصادفی انتخاب شدند.

روش گرد آوری و تجزیه تحلیل اطلاعات

فرضیه دوم: سطح مولفه مشارکت سیاسی از مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است.

برای جمع آوری اطلاعات در این پژوهش از دو روش کتابخانه ای میدانی (پرسشنامه 40 گویه ای) استفاده شده است.

آزمون فرضها

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر تایید می شود. بنابراین با اطمینان 99 درصد می توان قضاوت کرد سطح مولفه مشارکت سیاسی از مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است. (جدول شماره 2)

فرضیه اول: سطح مولفه اعتماد از مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است.

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/051) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر رد می شود. بنابراین با اطمینان 99 درصد می توان قضاوت کرد

جدول 2: آزمون فرضیه دوم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	6.8601	1.57625	.07202		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-29.712	359	.000	-2.13987	-2.2814	-1.9984

جدول 3: آزمون فرضیه سوم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	8.4071	1.59603	.07292		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-49.269	359	.2	-3.59290	-3.7362	-3.4496

فرضیه سوم: سطح مولفه مشارکت و رهبری مدنی از مولفه های اصلی سرمایه اجتماعی

اطمینان 99 درصد می‌توان
قضایوت کرد سطح مولفه
پیوندهای اجتماعی غیر رسمی
از مولفه‌های اصلی
سرمایه اجتماعی در مدیران
واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی
در حد مطلوب است. (جدول 4)

فرضیه پنجم: سطح مولفه
بخشش و روحیه داوطلبی از
مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی
در مدیران واحدهای دانشگاه
آزاد اسلامی در حد مطلوب است.
با توجه به اینکه مقدار (t)
محاسبه شده با درجه آزادی
(359) و سطح معنی داری
(0/000) از مقدار (t) بحرانی
جدول بزرگتر است فرض صفر
تایید می‌شود. بنابراین با
اطمینان 99 درصد می‌توان
قضایوت کرد سطح مولفه‌های
روحیه داوطلبی از مولفه‌های
اصلی سرمایه اجتماعی در
مدیران واحدهای دانشگاه آزاد
اسلامی در حد مطلوب است.
(جدول شماره 5)

در مدیران واحدهای دانشگاه
آزاد اسلامی در حد مطلوب است.
با توجه به اینکه مقدار (t)
محاسبه شده با درجه آزادی
(359) و سطح معنی داری (0/2)
از مقدار (t) بحرانی جدول
بزرگتر است فرض صفر رد
می‌شود. بنابراین با اطمینان
99 درصد می‌توان قضایوت کرد سطح
مولفه مشارکت و رهبری مدنی
از مولفه‌های اصلی
سرمایه اجتماعی در مدیران
واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی
در حد ضعیفی قرار دارد.
(جدول شماره 3)

فرضیه چهارم: سطح مولفه
پیوندهای اجتماعی غیر رسمی
از مولفه‌های اصلی
سرمایه اجتماعی در مدیران
واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی
در حد مطلوب است.
با توجه به اینکه مقدار (t)
محاسبه شده با درجه آزادی
(359) و سطح معنی داری
(0/000) از مقدار (t) بحرانی
جدول بزرگتر است فرض صفر
تایید می‌شود. بنابراین با

جدول 4: آزمون فرضیه چهارم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	6.8727	1.91079	.08731		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-24.367	359	.000	-2.12735	-2.2989	-1.9558

جدول 5: آزمون فرضیه پنجم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	7.0021	1.76258	.08053		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-24.808	359	.000	-1.99791	-2.1562	-1.8397

Archive of SID

تایید می‌شود. بنابراین با اطمینان 99 درصد می‌توان قضاوت کرد سطح مولفه عدالت در مشارکت مدنی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است. (جدول شماره 7)

فرضیه هشتم: سطح مولفه تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است. با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/11) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر رد می‌شود. بنابراین با اطمینان 99 درصد می‌توان قضاوت کرد سطح مولفه تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد ضعیفی قرار دارد.

فرضیه ششم: سطح مولفه مشارکت مذهبی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است. با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر تایید می‌شود. بنابراین با اطمینان 99 درصد می‌توان قضاوت کرد مشارکت مذهبی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است. (جدول شماره 6)

فرضیه هفتم: سطح مولفه عدالت در مشارکت مدنی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در مدیران واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در حد مطلوب است. با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر

جدول 6: آزمون فرضیه ششم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	6.8977	1.77970	.08132		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-25.853	359	.000	-2.10230	-2.2621	-1.9425

جدول 7: آزمون فرضیه هفتم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	6.3967	1.56360	.07144		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-36.440	359	.000	-2.60334	-2.7437	-2.4630

مولفه اعتماد در پایین‌ترین رتبه و مولفه‌های تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها و مشارکت و رهبری مدنی در رتبه ماقبل آخر قرار دارند.

جدول 9: آزمون فریدمن

رتبه	مولفه	میانگین
1	مشارکت سیاسی	38/5
2	مشارکت مذهبی	26/5
3	پیوندهای اجتماعی غیر رسمی	07/5
4	عدالت در مشارکت مدنی	63/4
5	بخشش و روحیه داوطلبی	48/4
6	تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها	51/3
7	مشارکت و رهبری مدنی	23/3
8	اعتماد	11/3

مقایسه سطح مولفه‌ها در گروه‌ها

1) وضعیت سرمایه اجتماعی بر اساس سابقه با توجه به نتایج حاصل از آزمون فوق سطح اجتماعی در میان مدیران ارشد بر مبنای سابقه کار قوی‌تر از سطح این مولفه در میان مدیران پایه و میانی می‌باشد.

2) وضعیت سرمایه اجتماعی بر اساس مدرک تحصیلی با توجه به نتایج حاصل از آزمون فوق سطح سرمایه اجتماعی بر اساس سطح تحصیلات در میان مدیران پایه و میانی قوی‌تر از سطح این مولفه در میان مدیران ارشد می‌باشد.

با توجه به نتایج حاصل از اجرای آزمون فریدمن سطح مولفه مشارکت سیاسی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در میان مدیران در رتبه نخست، مشارکت مذهبی در رتبه دوم، پیوندهای اجتماعی در رتبه سوم، عدالت در مشارکت مدنی در رتبه چهارم و بخشش و روحیه داوطلبی در رتبه پنجم قرار دارد. در در ضمن با توجه به نتایج حاصله، سطح

جدول 8: آزمون فرضیه هشتم

N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference	
360	8.9499	2.32811	.10637		
t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Lower	Upper
-28.673	359	.11	-3.05010	-3.2591	-2.8411

جدول 10: جدول وضعیت سرمایه اجتماعی بر اساس سابقه

گروه‌ها	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
مدیران ارشد سرمایه	60	14/09	10/014
مدیران پایه و میانی اجتماع	300	23/47	28/097

آزمون تی برای برابری میانگین‌ها	آزمون لیون برتی برابری واریانس‌ها	سابقه
---------------------------------	-----------------------------------	-------

Archive of SID

		F	سطح معني داري	t	درجه آزادي	سطح معني داري دو دامنه	اختلاف میانگین
سرمایه	فرض برابري واریانس ها	2/122	0/004	-0/500	359	0/415	-2/07
اجتماعي	فرض نابرابري واریانس ها			-0/107	115.278	0/457	-2/07

خلاصه و نتیجه گیری

به طور کلی سرمایه اجتماعی مفهومی است که پیشینه طولانی زیادی ندارد. کاربرد این مفهوم به تدریج از دهه 1990 به این سو در در مقالات دانشگاهی به ویژه در رشته های جامعه شناسی، اقتصاد، سیاست و آموزش با کارهای افرادی چون «جیمیز کلمن»، «پیربورديو»، «رابرت پاتنام» و «فرانسیس فوکویاما» افزایش یافته است.

سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که در بررسی های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح گردیده است. سرمایه اجتماعی عمدتاً " مبتنی بر عوامل فرهنگی و اجتماعی می باشد و شناسایی آن به عنوان یک سرمایه چه در سطح مدیریت کلان و چه در سطح مدیریت سازمانها و بنگاه ها می تواند شناخت جدیدی را از سیستم های اقتصادی - اجتماعی ایجاد کرده و مدیران را در مدیریت بهتر سازمانها یاری کند.

جدول 11: وضعیت سرمایه اجتماعی بر اساس مدرک تحصیلی

گروهها		تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
سرمایه اجتماعي	مدیران ارشد	60	19/875	19/487
	مدیران پایه و میانی	300	13/396	14/138

مدرک تحصیلی		آزمون لیون برتی برابري واریانس ها		آزمون تي براي برابري میانگین ها			
		F	سطح معني داري	t	درجه آزادي	سطح معني داري دو دامنه	اختلاف میانگین
سرمایه	فرض برابري واریانس ها	2.568	0.102	-0.223	359	0.106	-3/102
اجتماعي	فرض نابرابري واریانس ها			-0.421	115.278	0.179	-3.102

است. نتایج حاصل از اجرای آزمونها نشان می دهد:

فرض اول: سطح مولفه اعتماد
با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادي (359) و سطح معني داري (0/051) از مقدار بحراني

لذا با توجه به اهمیت موضوع سرمایه اجتماعی در این پژوهش به تعیین سطح سرمایه اجتماعی مدیران آموزش عالی کشور بر مبناي الگوي دانشگاه هاروارد پرداخته شده

جدول بزرگتر است فرض صفر رد می‌شود. (0/000) از مقدار (t) بحرانی
تایید می‌شود.

فرض هشتم: سطح مولفه تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/11) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر رد می‌شود.

○ با توجه به نتایج حاصل از اجرای آزمون فریدمن سطح مولفه مشارکت سیاسی از مولفه‌های اصلی سرمایه اجتماعی در میان مدیران در رتبه نخست، مشارکت مذهبی در رتبه دوم، پیوندهای اجتماعی غیر رسمی در رتبه سوم، عدالت در مشارکت مدنی در رتبه چهارم و بخشش و روحیه داوطلبی در رتبه پنجم قرار دارد. در ضمن با توجه به نتایج حاصله سطح مولفه اعتماد در پایین‌ترین رتبه و مولفه‌های تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها و مشارکت و رهبری مدنی در رتبه ماقبل آخر قرار دارند.

○ با توجه به نتایج حاصل از آزمون مقایسه دو گروه سطح اجتماعی در میان مدیران ارشد بر مبنای سابقه کار قوی‌تر از سطح این مولفه در میان مدیران پایه و میانی می‌باشد.

○ با توجه به نتایج حاصل از آزمون مقایسه دو گروه سطح سرمایه اجتماعی بر اساس سطح تحصیلات در میان مدیران پایه و میانی قوی‌تر از سطح این مولفه در میان مدیران ارشد می‌باشد.

پیشنهاده‌ها

جدول بزرگتر است فرض صفر رد می‌شود.

فرض دوم: سطح مولفه مشارکت سیاسی

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر تایید می‌شود.

فرض سوم: سطح مولفه مشارکت و رهبری مدنی

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/2) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر رد می‌شود.

فرض چهارم: سطح مولفه پیوندهای اجتماعی غیررسمی

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/0000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر تایید می‌شود.

فرض پنجم: سطح مولفه بخشش و روحیه داوطلبی

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر تایید می‌شود.

فرض ششم: سطح مولفه مشارکت مذهبی

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری (0/000) از مقدار (t) بحرانی جدول بزرگتر است فرض صفر تایید می‌شود.

فرض هفتم: سطح مولفه عدالت در مشارکت مدنی

با توجه به اینکه مقدار (t) محاسبه شده با درجه آزادی (359) و سطح معنی داری

- کانون‌های فرهنگی در کلیه واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی؛
- گسترش و بهبود فرهنگ بخشش و گذشت با تاکید بر داشته‌های موکد و فراوان اسلامی- ایرانی؛
- ایجاد بسترهای مناسب در جهت افزایش سطح پذیرش مسولیت‌ها بصورت داوطلبانه در میان مدیران و مسولان دانشگاهها؛
- فهرست منابع**
- 1) الوانی، سید مهدی و سید نقوی میر علی. (1381). سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه‌ها. فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره 34 و 33، تهران.
  - 2) الویری، محسن. (1384). سند چشم انداز توسعه و سرمایه اجتماعی. نشریه اندیشه صادق، دی ماه.
  - 3) بهرامی، فردین. (1381). ابعاد سرمایه اجتماعی، انتشارات نسیم البرز، شماره 310. تهران.
  - 4) علوی، سید بابک. (1380). سرمایه اجتماعی. ماهنامه تدبیر، سال دوازدهم، شماره 116، مهر.
  - 5) عراقی، مریم و مهرانگیز یقین لو. (1383). مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها. ماهنامه تدبیر، شماره 144، اردیبهشت.
  - 6) علاقبند، مهدی. (1384). درآمدی بر سرمایه اجتماعی. ماهنامه فصل نو، مهر ماه.
  - 7) فوکویاما، فرانسیس. (1379). پایان نظم (بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن)، ترجمه غلام عباس توسلی. چاپ اول. تهران. نشر جامعه ایرانیان
  - 8) کلنن، جیمز (1377) بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه
- افزایش سطح اعتماد در میان مدیران از طریق ایجاد شبکه‌های علمی و تخصصی مدیریت در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی؛
- برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت و بلند مدت ویژه مدیران جهت شناخت اهمیت سرمایه اجتماعی؛
- گذر از حسابداری سنتی و توجه به حسابداری جدید در جهت تعیین میزان سرمایه‌های مادی و معنوی دانشگاهها؛
- به کارگیری شیوه‌های جدید تشویق و تنبیه و ارتقای جایگاه سازمانی با تدوین شاخص‌های جدید عملکردی بر مبنای میزان افزایش سطح سرمایه اجتماعی؛
- کمک به مشارکت و شناخت بیشتر مدیران از مفاهیم مشارکت مدنی؛
- ایجاد بسترهای مناسب در جهت گسترش فعالیت شبکه‌های رسمی و غیر رسمی در دانشگاهها؛
- سنجش و اندازه‌گیری میزان سرمایه اجتماعی در فواصل زمانی منظم فصلی یا سالانه در دانشگاهها؛
- ثبت منظم میزان سرمایه اجتماعی جهت تجزیه و تحلیل روند در راستای برنامه ریزی برای افزایش سرمایه اجتماعی در سطح واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی؛
- سنجش و اندازه‌گیری مستمر سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی در کلیه سطوح مدیریتی و پرسنلی در دانشگاهها؛
- شناسایی و تشویق مدیران و سرپرستانی که موجب ایجاد و افزایش سرمایه اجتماعی می‌شوند؛
- برگزاری اردوها، نشست‌ها، تشکیل انجمن‌های علمی،

صبوري، نشر ني، چاپ اول،
تهران.

- 9) Adler, P, W, (1999), "social capital: The good, the bad, and the ugly. "Management meeting in Chicago.
- 10) cotes ,H and Healy ,T . (2001)The well Being of Nations , The Role of human and social capital , organization for Economic co-operation and Development , paris .
- 11) prusak . L &D . cohen (2001), "in Good company How social capital makes organization work " Harward Business school press.
- 12) Seibert ,S ,Kraimer . M;linden ,Robert (2001): "Asocial capital theory of career success . "Academy of management journal ,Vol,44. NO2.